

Małgorzata Latoch-Zielińska

ORCID: 0000-0002-2481-6683

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Solidarność w potrzebie.

Nauczycielskie inicjatywy edukacyjne w czasie pandemii na przykładzie wybranych aktywności w Sieci

Wprowadzenie

Pandemia koronawirusa i niespotykane w historii zatrzymanie się świata dotknęło wielu sfer życia. Pokazało niezauważane wcześniej aspekty i wymusiło konieczność przystosowania się do zgoła innych warunków. Można zdecydowanie stwierdzić, iż obszarem szczególnie dotkniętym przez wprowadzone restrykcje była edukacja. Zamknięcie szkół i wprowadzenie, niepraktykowanego do tej pory na taką skalę, nauczania zdalnego ujawniło wiele problemów naszej oświaty na wszystkich etapach kształcenia. Pandemia wymusiła niejako nagłe przejście ze znanej i stosowanej w praktyce *dydaktyki ery cyfrowej*¹ w świat edukacji *totalnie zdalnej*. Pojawiły się już pierwsze badania dotyczące edukacji online, zarówno z perspektywy jej „realizatorów” (nauczycieli / wykładowców), jak i bezpośrednich i pośrednich uczestników (uczniów / studentów / rodziców). W zdecydowanej większości objęły nauczycieli/wykładowców bez względu na rodzaj prowadzonych zajęć i dotyczyły jeszcze czasów funkcjonowania w szkół w trybie zdalnym lub hybrydowym². W artykule natomiast zostaną przedstawione wyniki badania inicjatyw edukacyjnych w sieci realizowanych tylko przez polonistów w czasie pandemii. Skala aktywności nauczycieli w tej sferze pokazuje solidarność zawodową w obliczu wyzwań, jakie postawiła przed nimi edukacja zdalna.

Jeśli chcemy mówić o solidarności zawodowej polonistów, powinniśmy najpierw ustalić rozumienie samego pojęcia solidarność. Słowo solidarność wywodzi się z języka łacińskiego, gdzie *soliditas* oznaczało gęstość, moc; zaś *solidus* – gęsty, mocny, trwały. Treść tego pojęcia można łączyć między innymi z takimi kategoriami, jak: braterstwo, dobroczynność i opiekuńczość, odpowiedzialność, lojalność

1 Zob. M. Polak, *Dydaktyka i cyfrowy świat*, „Edunews.pl”, 04.03.2014, <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/opinie/2563-dydaktyka-i-cyfrowy-swiat> (dostęp: 20.06.2022).

2 Zob. G. Ptaszek, G.D. Stunża, J. Pyżalski, M. Dębski, M. Bigaj, *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?* Gdańsk 2020; M. Plebańska, A. Szyller, M. Sieńczewska, *Raport – Edukacja zdalna w czasach Covid-19*, Warszawa 2020; A. Buchner, M. Wierzbicka, *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, Warszawa 2020.

i kooperacja, tolerancja i miłość bliźniego³. Zdaniem wielu autorów, nie ma jednej definicji solidarności, ponieważ

to pojęcie wielopłaszczyznowe i wieloznaczne, ale – co ciekawe – to właśnie jego niedookreśloność stanowi jego wartość. Pojęcie to budziło odległe wspomnienia, nasuwało myśli o godności i o heroizmie, podkreślano wagę wspólnoty, zobowiązania i współodpowiedzialności wynikających z bycia człowiekiem. Solidarność tworzyła więzy międzyludzkie i często odgrywała ważną rolę w budowaniu szeroko rozumianej wspólnoty⁴.

Z kolei *Słownik Języka Polskiego PWN* definiuje to pojęcie jako:

1. poczucie wspólnoty i współodpowiedzialności wynikające ze zgodności poglądów oraz dążeń
2. odpowiedzialność zbiorowa i indywidualna określonej grupy osób za całość wspólnego zobowiązania⁵.

Jowita Radzińska podkreśla, że solidarność to właśnie

więź, zazwyczaj związana z istnieniem określonego rodzaju *wspólnoty*; *poczucie przynależności*, *współczucia*. Jest działaniem lub pewną skłonnością, gotowością do działania. Wiąże ludzi po linii interesu lub artykulacji wartości⁶.

Cytowana autorka, odwołując się do prac Kurta Bayertza, wskazuje cztery konteksty przedmiotowe użycia pojęcia *solidarność*: moralność, społeczeństwo, wyzwolenie, państwo opiekuńcze. Z perspektywy podjętych w artykule rozważań kluczowy jest kontekst drugi, związany z solidarnością społeczną, między innymi właśnie grup zawodowych.

Spółeczności, które solidaryzują się w określonych okolicznościach, mogą realizować wspólny interes lub artykułować ważne dla siebie wartości. Skuteczność tych działań często zwiększa się dzięki zaangażowaniu większej liczby osób⁷.

Warto w tym miejscu zauważyć, iż takie rozumienie omawianego pojęcia jest zgodne ze stanowiskiem Jana Pawła II, dla którego solidarność stanowiła szczególny rodzaj więzi międzyludzkiej, była podstawową zasadą życia społecznego⁸.

3 T. Kowalewski, J. K. Kowalewska, *Od solidarności do dobra wspólnego – koherentność zasad życia społecznego*, „Myśl ekonomiczna i polityczna” 2014, nr 4 (47), s. 245–255.

4 J. Stecko, *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele, czyli czym jest etyka solidarności*, [w:] *O solidarności wielką i małą literą pisanej*, red. M. Krzysztofiński, G. Ostasz, J. Stecko, Rzeszów 2019, s. 150.

5 <https://sjp.pwn.pl/slovniki/Solidarno%C5%9B%C4%87.html> (dostęp: 20.06.2022).

6 J. Radzińska, *Solidarność: definicja i konteksty*, „Etyka” 2014, nr 48, s. 59.

7 Tamże, s. 65.

8 Zob. H. Skorowski, *Wolność, integracja, solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2002; F. Nitecki, *Idea solidarności w nauczaniu Jana Pawła II*, „Chrześcijanin w świecie” 1989, nr 1, s. 1–21; Kowalczyk S., *Solidarność jako zasada życia społecznego w nauczaniu Jana Pawła II*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2011, t. 14, nr 1, http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2011/2011_01_kowalczyk_13_19.pdf (dostęp: 20.06.2022).

Poloniści wobec pandemii i edukacji zdalnej

Aby opisać postawy polonistów w obliczu wyzwań, jakie postawiła przed nimi edukacja zdalna, przeprowadzono badanie online. Za pośrednictwem moderatorów grup edukacyjnych na portalu społecznościowym Facebook przesłano do członków link do kwestionariusza ankiety, która dotyczyła działań nauczycieli języka polskiego „w czasach zarazy”. Link do ankiety rozesłano również do szkół w całej Polsce. Ankietowanie przeprowadzono już po powrocie do kształcenia stacjonarnego (maj-czerwiec 2022), co pozwoliło nauczycielom na pewne podsumowanie doświadczeń i refleksję na temat nauczania online. Następnie dokonano przeglądu treści z trzech najczęściej wskazywanych grup polonistów / nauczycieli na portalu Facebook.

Poniżej w tabeli zaprezentowano dane respondentów dotyczące wieku, stopnia awansu zawodowego, typu szkoły i jej umiejscowienia.

Tabela nr 1. Charakterystyka uczestników badania

Wiek	do 26 lat	27–35 lat	36–45 lat	46–55 lat	powyżej 56 lat
	4%	17%	30%	34%	15%
Stopień awansu	Stażysta	Kontraktowy	Mianowany	Dyplomowany	
	4%	13%	11%	72%	
Miejsce pracy	Wieś	miasto do 50 tys. mieszkańców	miasto od 50 do 150 tys. mieszkańców	miasto od 150 do 500 tys. mieszkańców	miasto powyżej 500 tys. mieszkańców
	13%	17%	22%	13%	35%
Typ szkoły	Podstawowa	Liceum	Technikum	Szkoła zawodowa	
	54%	33%	20%	4%	

W badaniu ankietowym online wzięło łącznie udział 320 osób, z czego 92,5% (296 osób) stanowiły kobiety, zaś 7,5% (24 osoby) mężczyźni. Zdecydowaną większość stanowiły osoby w wieku 36–45 lat (30%) oraz 46–55 lat (34%), 27–35 lat – 17%, powyżej 56 lat – 15%, zaś do 26 lat – 4%. Uczestnicy badania to w 72% nauczyciele dyplomowani, 11% – to nauczyciele mianowani, 13% – nauczyciele kontraktowi, 4% – stażyści. Respondenci w zdecydowanej większości pracują w mieście (miasto powyżej 500 tysięcy mieszkańców – 35%, miasto od 150 do 500 tys. – 13%, miasto od 50 do 150 tys. – 22%, miasto do 50 tys. – 17%; tylko 13% zadeklarowało jako miejsce pracy wieś). Ponad połowa pracuje w szkole podstawowej – 54%, 33% – w liceum, 20% – w technikum, 4% – w szkole zawodowej.

Dla prowadzonego badania istotne było, jak poloniści oceniają przygotowanie ich placówki do edukacji zdalnej na początku pandemii i w kolejnym roku szkolnym. Udzielone odpowiedzi bezsprzecznie pokazują, iż początek był dla wszystkich bardzo trudny. Ankietowani oceniali stopień przygotowania szkoły w skali od 0 do 100. Początek nauczania online to ocena 26 na 100, ale już kolejny rok to ocena 69 na

100. Uzasadnienie takiej zmiany znajdziemy w wypowiedziach polonistów, którzy podkreślali poprawę warunków technicznych – zakupienie przez szkoły sprzętu, oprogramowania, szybkiego łącza, zarówno dla nauczycieli, jak i uczniów. Oto przykładowe wypowiedzi ankietowanych dotyczące wymienionej kwestii:

Pozyskanie dodatkowych laptopów dostępnych dla dzieci i nauczycieli; Wykupienie domeny internetowej do pracy zdalnej na platformie Classroom; Wykupienie platformy Google Meet; wyposażenie klasopracowni w sprzęt komputerowy z szybkim internetem; zapewnienie sprzętu do pracy zdalnej potrzebującym nauczycielom.

Respondenci własne kompetencje cyfrowe na początku pandemii również oceniali dość nisko, średnia ocena 32 na 100, co jest zbliżone z ustaleniami autorek raportu *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, piszących: „Pandemia odśrobiła problem niskich kompetencji cyfrowych nauczycielek/li, które są konsekwencją braku szkoleń i wsparcia merytorycznego w tym zakresie”⁹. Badanie przeprowadzone przez zespół Grzegorza Ptaszka (zrealizowane od 12 maja do 12 czerwca 2020 roku) wykazało, iż

prawie 45% nauczycieli czuło się przygotowanych do edukacji zdalnej jedynie w stopniu małym i umiarkowanym. Pod koniec realizacji edukacji zdalnej (maj-czerwiec) subiektywna ocena własnych umiejętności przez nauczycieli uległa zmianie – aż 45% badanych oceniło je dobrze, natomiast 39% bardzo dobrze¹⁰.

Podobny wzrost umiejętności zadeklarowali badani poloniści – obecnie jest to ocena 75 na 100 punktów. Wyższa ocena wynika z podniesienia kompetencji IT przez samych nauczycieli dzięki licznym szkoleniom i samokształceniu, co potwierdzają uzyskane wypowiedzi na temat ukończonych kursów, np:

nauczyciele zdobyli wiedzę i umiejętności w pracy zdalnej za pośrednictwem aplikacji Teams, Classroom; nauczyli się również biegłości w korzystaniu z aplikacji Teams – zadawania prac, tworzenia zespołów, sprawdzania obecności itd.; kursy organizowane przez nauczycieli pasjonatów, które pozwoliły na wdrożenie metod dostosowanych do edukacji zdalnej; mnóstwo szkoleń i webinarów, ale przede wszystkim samokształcenie; szkolenia pozwalające na posługiwanie się aplikacjami i narzędziami takimi jak: canva, wordwall, genially, learningaps; Microsoft Office 365 dla każdego!; motywowanie uczniów w zdalnym nauczaniu przedmiotów humanistycznych; nowoczesne narzędzia w nauczaniu języka polskiego; Narzędzia cyfrowe w edukacji polonistycznej; wykorzystanie doświadczeń zdalnego nauczania na lekcjach języka polskiego; uczestniczyłam w ponad 20 szkoleniach dotyczących wykorzystywania narzędzi do pracy zdalnej – m.in.: wykorzystywanie narzędzi Google i narzędzi Microsoft; przygotowywanie gier edukacyjnych do nauki zdalnej; przygotowanie materiałów do samodzielnej pracy dla ucznia, który nie może połączyć się online w czasie trwania lekcji”.

Ważne było również, w ich opinii, traktowanie tego typu pracy jako czegoś odpowiedniego / zwykłego w zaistniałej sytuacji: „nauczyciele nauczyli się podchodzić do pracy zdalnej jako do czegoś zwyczajnego”. Tego typu postawa świadczy

9 A. Buchner, M. Wierzbicka, *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, Warszawa 2020, s. 16.

10 G. Ptaszek, G. D., Stunża, J. Pyżalski, M. Dębski, M. Bigaj, *Edukacja zdalna...*, s. 25.

o elastyczności pedagogów i umiejętności dostosowania się do zmieniającej się rzeczywistości edukacyjnej.

Poloniści uznali także, iż dzięki konieczności prowadzenia edukacji zdalnej zdecydowanie poszerzyli swoje kompetencje cyfrowe. Analogiczne były ustalenia Marleny Plebańskiej, Aleksandry Szyller i Małgorzaty Sieńczewskiej:

Poprzez realizację zajęć online nauczyciele poznali narzędzia edukacji cyfrowej, zasoby cyfrowe etc. Prawdopodobnie nigdy wcześniej nie mieli czasu ani okazji do wypróbowania tak wielu możliwości, jakie dają nowoczesne technologie. Nawet jeżeli większość pedagogów uczyło się wykorzystywać nowe narzędzia metodą prób i poprawek, a podejmowane przez nich starania nie zawsze przynosiły pozytywne rezultaty, osiągnięte umiejętności i kompetencje nabyte w trakcie pandemii przy poszukiwaniu narzędzi do zajęć zdalnych, zdają się stanowić niezwykle cenną bazę do dalszej pracy¹¹.

Dużym wsparciem okazały się materiały, pomoce, wskazówki, szkolenia opracowane przez innych nauczycieli i publikowane w Sieci. Korzystało z nich bardzo często i często ponad 74% ankietowanych, rzadko 22%, wcale tylko 4%. Uzyskane wyniki potwierdziły ustalenia Grzegorza Ptaszka i zespołu: „aż 81% nauczycieli przyznało, że podczas realizacji edukacji zdalnej częściej poszukiwało dodatkowych informacji w różnych źródłach internetowych i poza internetem”¹² oraz Anny Buchner i Marii Wierzbickiej: aż „84% nauczycieli wskazało jako źródło materiałów do realizacji edukacji zdalnej „YouTube i inne serwisy video”, 51% – „Materiały z blogów / portali / stron internetowych innych nauczycieli”¹³. Do podobnych wniosków doszła grupa badaczy z Uniwersytetu Warszawskiego. W podsumowaniu części przeprowadzonego badania Plebańska, Szyller, Sieńczewska piszą:

W zgodnej opinii wszystkich ankietowanych największe wsparcie w procesie cyfryzacji edukacji otrzymali oni ze strony społeczności edukacyjnej. Wśród najlepiej ocenianych znajdują się fora nauczycielskie, grupy na portalach społecznościowych tworzone przez doświadczonych cyfrowych pedagogów, czy prezentacje, webinary i inne materiały udostępniane przez wydawnictwa, ekspertów, organizacje pozarządowe i samych nauczycieli. Doskonale funkcjonują wewnętrzne środowiskowe giełdy materiałów i narzędzi cyfrowych. Nauczyciele także potrafią i chcą dzielić się swoimi doświadczeniami z prowadzenia zajęć w świecie cyfrowym. Wymieniają się tym, co najlepiej sprawdza się w ich praktyce.¹⁴

Na podstawie wypowiedzi badanych polonistów można wskazać trzy wiodące grupy edukacyjne na FB: **Poloniści z pasją** – 83%, **Jak wykorzystać TIK w edukacji?** – 43%, **Digitalni i kreatywni nauczyciel z pasją** – 30%. Nie były to jedyne grupy, poloniści wymieniali także wiele innych. Wszystkie przywołano niżej, celem pokazania różnorodności i wielości działań podjętych przez nauczycieli na portalach społecznościowych:

11 M. Plebańska, A. Szyller, M. Sieńczewska, *Raport – Edukacja zdalna...*, s. 16.

12 G. Ptaszek i in., *Edukacja zdalna...*, s. 27.

13 A. Buchner, M. Wierzbicka, *Edukacja zdalna w czasie pandemii...*, s. 28

14 M. Plebańska, A. Szyller, M. Sieńczewska, *Raport – Edukacja zdalna...*, s. 15.

Polonistyczna grupa wsparcia, Budzący się Poloniści, Kawiarenka Metodyczna, Matura 2023, Ja nauczyciel, Kawiarenka Polonistyczna, 622 na pomysły na ciekawe lekcje, Nauczyciele języka polskiego, Lekcja z wychowawcą, PROGRESOWNIA, Edukacyjne godziny, Nauczyciele Szczecin, Jak pracować z cudzoziemcem? EduAkcja, Uniwersytet Dzieci, Edumaster, Nowa Era, Charaktery, GWO, Edukacja PAH, Poloniści na czasie, Poloniści pytają, Polonistyczne pogotowie ratunkowe, OKzeszyt, OKhumanisci, Humanisci na TIK, Myślenie krytyczne dla Humanistów, Wakelet Polska, Odwrócona lekcja w praktyce, Canva Polska, kilka grup Genially, Escaperoom w edukacji, EduTriki nauczycieli - TIK jakiego nie znasz, Mobilne lekcje, czyli uczymy mobilnie i tradycyjnie, Superbelfer, Język polski w szkole średniej, Kreatywni poloniści, Escape room w edukacji, Zaprosz mnie na swoją lekcję, Początkujący nauczyciele języka polskiego, Nauczyciele ze szkół ponadpodstawowych, Rysunkowy język polski.

Respondenci wskazali główne argumenty korzystania z materiałów edukacyjnych zamieszczanych w Sieci. Dla 43% jest to możliwość wzbogacenia własnego warsztatu metodycznego, 33% uważa, iż są to bardzo interesujące propozycje, natomiast 24% oszczędza w ten sposób czas. Wymieniane były również inne powody:

Lubię uczyć się, Samodoskonalenie, Pragnienie urozmaicenia zajęć, inne spojrzenie polonisty, Nieumiejętność tworzenia niektórych materiałów, Inne spojrzenie na temat, inspiracja i motywacja do niebanalnej pracy z uczniami; Inspiracja do tworzenia własnych, Baza materiałów, dzielenie się wiedzą, Wzbogacanie własnego warsztatu pracy, porównywanie ze swoimi pomysłami.

Uwagę zwraca zwłaszcza autorefleksyjne podejście do warsztatu metodycznego. Chęć konfrontacji własnych pomysłów z rozwiązaniami stosowanymi przez innych polonistów, gotowość do dzielenia się wiedzą i umiejętnościami, pragnienie doskonalenia, świadomość swoich niedostatków i ograniczeń, namysł nad podejmowanymi działaniami wpisują się w koncepcję refleksyjnego praktyka. Donald Schön podkreślał, że „o powodzeniu profesjonalnego działania decyduje nie tyle umiejętność aplikacji wiedzy teoretycznej w praktyce, ile zdolność do prowadzenia, zarówno w trakcie zajmowania się danym przypadkiem, jak i po ukończeniu pewnego etapu pracy, szczególnego rodzaju refleksji, którą nazwał odpowiednio «refleksją – w – działaniu» i «refleksją – nad – działaniem»¹⁵. Scott G. Paris i Linda R. Ayres wskazują, że refleksyjny nauczyciel systematycznie dokonuje samooceny, dbając o własny rozwój zawodowy, uczestniczy w szkoleniach i kursach, czyta na bieżąco fachową literaturę, docenia kontakt z innymi pedagogami oraz wymianę doświadczeń¹⁶. Okazało się to niezwykle ważne w czasie pandemii, kiedy poznanie podejścia innych nauczycieli do pojawiających się trudności, obserwacja stosowanych przez nich rozwiązań, dzielenie się uwagami i opiniami, przyczyniły się znacznie do poskromienia zdalnej edukacji. Refleksyjni poloniści, parafrazując słowa przywoływanych badaczy, nie byli już samotni w cyfrowej przestrzeni, nie czuli się bezradni, bo otrzymali wsparcie od innych w otwartej dyskusji nad zaistniałą sytuacją¹⁷.

15 *Uczenie metodą projektów*, red. B.D Gołębnik, Warszawa 2002, s. 16.

16 Zob. S.G. Paris, L.R. Ayres, *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*, Warszawa 1997.

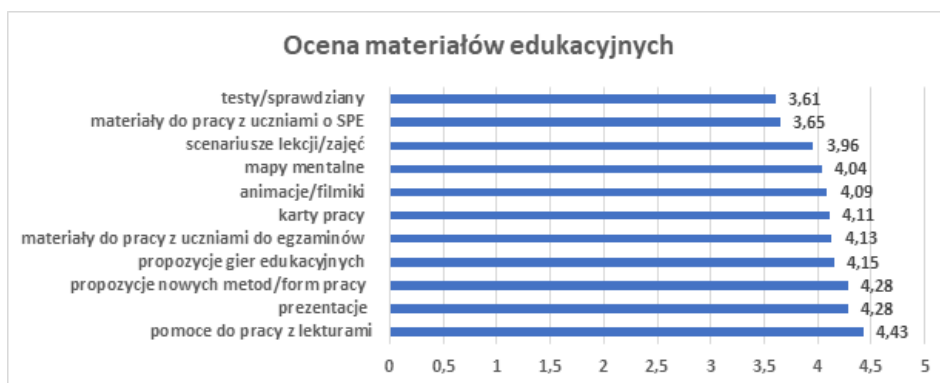
17 Tamże, s. 106.

W czasie badania zapytano o materiały edukacyjne zamieszczane w Sieci. Poloniści wskazali, jakie typy są najczęściej przez nich wykorzystywane. Uzyskane wyniki zebrano na zamieszczonym poniżej wykresie nr 1.

Wykres nr 1. Najczęściej wykorzystywane materiały. Źródło danych: badania własne

Nauczyciele ocenili także materiały zamieszczane w Sieci, **ocena ogólna wszystkich to 4,17 na 5 punktów**. Szczegółowa ocena zaś pokazuje, iż 8 na 11 typów oceniono powyżej 4 punktów. Szczegółowe wyniki zaprezentowano na wykresie nr 2.

Wykres nr 2. Ocena materiałów edukacyjnych. Źródło danych: badania własne

Warto zauważyć, iż najwyższej ocenione pomoce do pracy z lekturami oraz prezentacje są jednocześnie najczęściej wykorzystywane przez badanych polonistów. Niżej zostały ocenione testy / sprawdziany oraz materiały do pracy z uczniami o SPE, jednak duża część nauczycieli deklaruje, iż z nich korzysta, co można tłumaczyć chęcią zaoszczędzenia czasu oraz planowaną ingerencją w gotowe materiały

i ich modyfikację w celu udoskonalenia, dostosowania do możliwości uczniów, własnych potrzeb i oczekiwań. Podobne obserwacje poczynili Plebańska i zespół:

wskazywano na konieczność dostosowywania gotowych materiałów do potrzeb prowadzonych zajęć i uczestniczących w zajęciach uczniów, co ponownie potwierdza prowadzoną przez nauczycieli indywidualizację pracy¹⁸.

Poloniści nie tylko stosują materiały swoich kolegów, ale i sami je publikują, zadeklarowało to ponad 50% ankietowanych. Najczęściej są to te same typy „pomocy”, jakie są już Sieci. Oto najczęściej wymieniane:

prezentacje, propozycje metodyczne, karty pracy, zadania egzaminacyjne, karty ćwiczeń, linki do materiałów online, konspekty, prezentacje, sprawdziany, pomysły, efekty realizacji własnych działań mogące być inspiracją dla innych, pomysły na realizację lektur, linki do przygotowanych przeze mnie zadań w genially, wordwall itp., wypracowane przeze mnie karty pracy z odpowiedziami, banki pytań do lektur, wzorcowe wypracowania z wykorzystaniem kolorów, własne notatki dla uczniów, notatki obrazkowe, mapy myśli.

Inną aktywnością polonistów w Sieci jest śledzenie komentarzy do postów oraz zamieszczanie własnych. Zadeklarowało to ponad 50% respondentów. Warto zauważyć, iż w badaniu przeprowadzonym przez Ptaszka i zespół „prawie połowa nauczycieli (47%) zadeklarowała, że nie publikuje w ogóle postów i komentarzy w mediach społecznościowych”¹⁹.

Nauczyciele wskazali również najcenniejsze wartości funkcjonowania grup edukacyjnych na FB w czasie pandemii. Najczęściej pojawiającą się odpowiedzią było **wzajemne wspieranie**. Poniżej wybrane wypowiedzi respondentów:

Wzajemne wspieranie się nauczycieli w tym trudnym czasie; wsparcie mentalne; poczucie wsparcia, które dawała grupa, jedności – wszyscy w takiej samej sytuacji; wsparcie psychiczne w trudnych chwilach; wzajemne wsparcie, zarówno gotowymi materiałami, jak i wymianą doświadczeń, rozwiązań, nie tylko metodycznych, ale i technicznych; solidarność; rozmowy; wzajemna motywacja nauczycieli.

Poloniści podkreślali również **sprawność / szybkość działania grup**: „Szybkość reagowania – to że wyprzedzały oficjalne szkolenia, podpowiadały narzędzia tik” oraz **wymianę doświadczeń**: „Wymiana doświadczeń dotyczących narzędzi pracy w zdalnej szkole; szkolenia, które były prowadzone również za pośrednictwem FB w ramach wymiany doświadczeń; wymiana pomysłów”.

Respondenci wygłosili również kilka drobnych uwag, mających na celu podniesienie jakości zamieszczanych materiałów i konieczności szacunku do autorów materiałów, co świadczy o refleksyjnym spojrzeniu i profesjonalizmie:

Więcej autokrytycyzmu, weryfikacji wiedzy i dbałość o prawa autorskie; Należy bardziej skupić się na merytorycznej wartości umieszczanych materiałów; Trafiają się błędne

18 M. Plebańska, A. Szyller, M. Sieńczewska, *Raport – Edukacja zdalna...*, s. 26.

19 G. Ptaszek i in. *Edukacja zdalna...*, s. 24.

informacje; Nie oceniamy innych w sposób złośliwy; zanim napisze się post z pytaniem/ prośbą – najpierw poszukać lupką, czy gdzieś tego na grupie już nie ma.

Zdecydowana większość polonistów (ponad 70%) nadal korzysta z materiałów zamieszczanych w Sieci. W podsumowaniu ankiety pojawiły się podziękowania / życzenia dla kolegów:

Jestem niebywale wdzięczna za dzielenie się swoimi materiałami, które niejednokrotnie wywołują podziw u mnie i moich uczniów; Jesteście świetni, dziękuję!; Doceniam ogrom pracy i wielką kreatywność; Dobrze, że jesteście! Nawet jeśli nie oceniam wysoko wszystkich materiałów, to bardzo cenna jest możliwość zaglądania do nich – bo łatwiej dostrzec niedoskonałość w takich materiałach niż w stworzonych przez siebie – zatem: jest to doskonała okazja do doskonalenia własnego warsztatu pracy; Dziękuję 😊 Jesteście wsparciem w tych trudnych czasach!; Bardzo dziękuję! Bez Was bym sobie nie poradziła; Życzę owocnej pracy, nietuzinkowych pomysłów, niespożytej energii i dużo optymizmu w tak trudnych dla szkoły czasach:).

Komentując uzyskane wyniki, warto ponownie przywołać opinie Parisa i Ayres, którzy pisząc o wartości współpracy nauczycieli i dzieleniu się doświadczeniami, podkreślali, że: „Nauczyciele angażujący się w taką współpracę odnoszą korzyści przez zwiększone poczucie szacunku i wsparcia, które oferują sobie nawzajem”²⁰.

Wybrane aktywności sieciowych polonistów

Celem drugiej części badania było poznanie funkcjonowania trzech grup edukacyjnych na Facebooku, typów / rodzajów materiałów tam zamieszczanych i aktywności ich członków. Nie oceniano pomocy edukacyjnych pod kątem merytorycznym, metodycznym, czy innym.

poloniści z pasją

Rys. 1 Logo grupy. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/331784933949517> (dostęp: 10.12.2022)

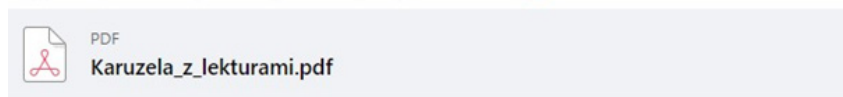
Grupę **Poloniści z pasją** utworzono we wrześniu 2017 roku, obecnie notuje 13 544 członków (stan na grudzień 2022). Jej administratorami są Agnieszka Leszczyńska, Magda Krajewska, Anna Konarzewska, Arleta Kwaśniewska, Agata

20 S.G. Paris, L.R. Ayres, *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem...*, s. 106.

Karolczyk-Kozyra, Dorota Kujawa-Weinke i Agata Sieńczak. Grupa jest adresowana do czynnych nauczycieli języka polskiego oraz studentom polonistyki. Administrator wyróżnił (przypiął) 97 tematów zamieszczanych postów, jednak jest ich o wiele więcej, ponieważ sami uczestnicy również mogą to robić. Członkowie grupy są bardzo aktywni, niemal codziennie pojawiają się nowe wpisy. W listopadzie 2022 roku zamieszczono 302 posty. Najwięcej dotyczy lektur szkolnych (#lektura, #lektury lub #konkretne tytuły) oraz egzaminów i przykładowych rozwiązań z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi (#genially). Na przykład postów na temat *Pana Tadeusza* jest 282, lektur ogólnie prawie 1000. Zamieszczane przez członków materiały można znaleźć w zakładkach Multimedia (są tam pojedyncze zdjęcia, filmy i albumy zdjęć) oraz Pliki.

Pojawienie się nowych pomocy jest anonsowane w postach. Oto przykłady wpisów z najczęściej wykorzystywanymi przez badanych nauczycieli materiałami do egzaminów oraz lektur.

 27 maja 2020 · 🌐
 #lektury, #egzamin Może komuś się przyda w czasie gorących powtórek przed egzaminem. To nie jest test - to po prostu zestaw różnych zadań, dlatego czasem obok siebie znajdują się zadania podobne do siebie lub alternatywne wersje. Dziękuję za wszystkie inspiracje, szczególnie dziewczynom, które administrują grupą, ale i innym, które dzieliły się swoimi pomysłami na grupie. Moja polonistka dawno temu powtarzała, że korzystać z dobrych wzorów to nie wstyd, więc skorzystałam - wyszło tak jak na załączonych obrazkach 😊

📌 Tematy #lektury #egzamin

Rys. 2. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/331784933949517> (dostęp: 10.12.2022)

Rys. 3. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/331784933949517> (dostęp 10.12.2022)

Jeśli chodzi o komentarze do postów/materiałów, generalnie wyróżnić można dwie kategorie: **podziękowania** oraz **dotatkowe informacje/polecenia/własne doświadczenia / zaproszenia, pytania**, np.:

Cudne, nieoceniona pomoc dla uczniów (a tym samym dla nauczyciela)!¹⁹ Dziękuję 😊 (A tak przy okazji: czy znajdę gdzieś coś takiego do Chłopców z Placu Broni?); Tego było mi potrzeba, a talentu plastycznego mi brak, więc jestem baaaardzo wdzięczna 😊; materiał dostępny na: <https://zlotynauczyciel.pl/.../powtorka-na-dobry-start.../>; Ja skorzystałam z rady, którą tu kiedyś przeczytałam i jako powtórzenie lektur proszę, aby każdy z uczniów narysował tort inspirowany JEDNĄ z lektur, czyli zawierający symbole i związane z nią skojarzenia, np maliny - „Balladyna”, książki - „Latarnik”, itd. Potem wymieniają się pracami i odgadują przy klasie, jaka lektura została narysowana i argumentują, dlaczego tak myślą. Bawiliśmy się tym dziś przednio!

Warto również zauważyć aktywną ofertę mentoringu. Obecnie w grupie jest 5 osób na liście mentorów. Zgodnie z zasadami portalu Facebook

Każdy, kto wyrazi chęć podzielenia się swoim doświadczeniem i umiejętnościami, może zaoferować pomoc w programie mentoringowym. Uczestnictwo jest całkowicie dobrowolne, a porady mentora nie mogą zastąpić rad specjalistów. Dowolny członek grupy może poprosić kogoś o zostanie jego mentorem, jeśli osoba ta znajduje się na liście mentorów. Członkowie grupy mogą również oferować innym mentoring²¹.

Digitalni i kreatywni-nauczyciele z pasją

Rys. 4 Logo grupy. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/digitalniikreatywninauczycielezpasja> (dostęp: 10.12.2022)

Kolejna grupa, **Digitalni i kreatywni – nauczyciele z pasją**, została utworzona we wrześniu 2018 roku, zrzesza obecnie prawie 31000 członków. Jej administratorem jest Bartosz Chyś. Jak można przeczytać w informacjach na profilu, „Grupa powstała po to, aby dzielić się wiedzą i doświadczeniem z wykorzystania różnorodnych narzędzi TIK, metod aktywizujących i nieszablonowych sposobów prowadzenia lekcji”²². Aktywni są w niej także poloniści, znajdziemy tam wiele materiałów edu-

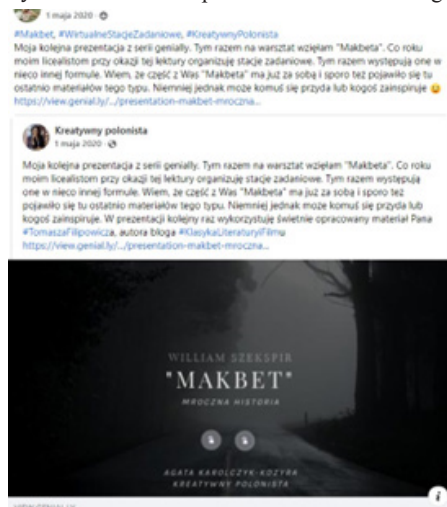
²¹ https://www.facebook.com/groups/331784933949517/mentorship_application (dostęp: 10.12.2022)

²² <https://www.facebook.com/groups/digitalniikreatywninauczycielezpasja> (dostęp: 10.12.2022)

kacyjnych, których wykorzystywanie deklarowali respondenci. Wśród poruszanych tematów znajdziemy m.in. #język polski (56 postów), #KreatywnyPolonista (26 postów), #zdalnenauczanie, #inspiracje, poświęcone konkretnym narzędziom – #genially (156 postów), #canva (42 posty), #MicrosoftTeams, #Office365EDU. Podobnie jak w poprzedniej grupie, znajdziemy w nich posty anonsujące zamieszczone pliki, polecenia kursów, szkoleń, webinarów. W listopadzie 2022 roku członkowie zamieścili 152 posty. Poniżej kilka przykładów takich materiałów:

Rys. 5 i 6. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/digitalniikreatywninauczycielezpasja> (dostęp:

Rys. 7 i 8. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/digitalniikreatywninauczycielezpasja> (dostęp: 10.12.2022)

Tutaj również komentarze w większości zawierają podziękowania:

Świetny pomysł i jeszcze lepsza realizacja projektu. Czuję się zainspirowana; Podpatruję i wykorzystuję pomysły na lekcji, świetny pomysł na rozwijanie kreatywności i planowania, ćwiczy motorykę małą i może pomóc podsumować lekcję.

Rys. 9 Logo grupy. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/tikweducacji> (dostęp: 10.12.2022)

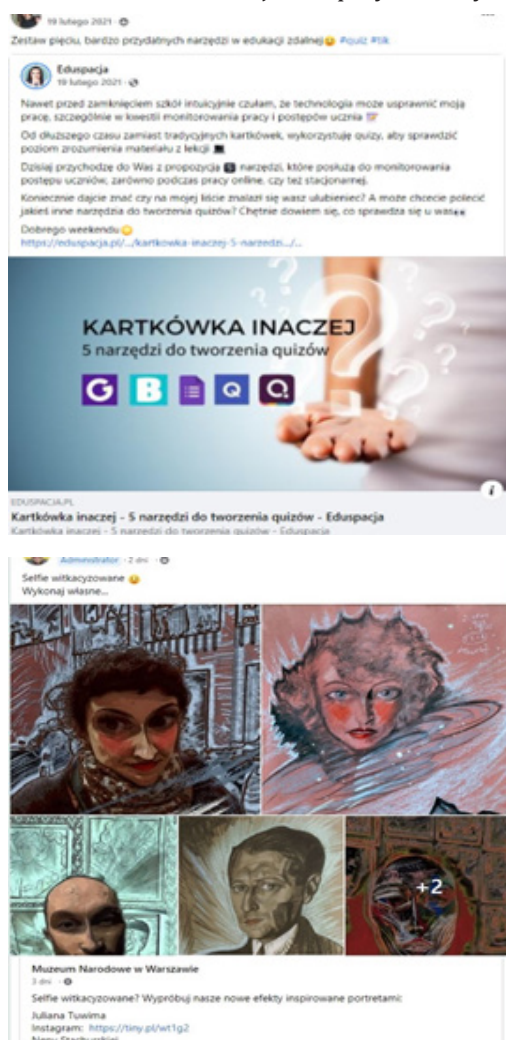
Ostatnia z grup poddana oglądowi, **Jak wykorzystać TIK w edukacji?**, została utworzona w lipcu 2019 roku. Jej administratorem jest Tomasz Rojek. Grupa łączy obecnie ponad 20000 „kreatywnych nauczycieli, którzy wykorzystują nowoczesne technologie w edukacji. Jeśli korzystasz z urządzeń cyfrowych na lekcji i chcesz podzielić się swoimi dobrymi lub złymi doświadczeniami dołącz do nas”²³. Badani poloniści również deklarowali członkostwo w tej multiprzedmiotowej grupie. Wśród tematów postów znajdziemy m.in.: *#opracowanie lektury*, *#język polski*, *#TIK*,

23 <https://www.facebook.com/groups/tikweducacji> (dostęp: 10.12.2022)

#zdalনাuczanie, dotyczące konkretnych aplikacji, zaproszenia na szkolenia, reklamy edukacyjne, a także zabawne memy. Aktywność członków w listopadzie 2022 to 131 postów. Jak w poprzednich dwóch grupach, komentarze do postów najczęściej wyrażają podziw dla prac kolegów i koleżanek oraz podziękowanie, czasem są to także rady i podpowiedzi:

Wow 🍊 Pewnie nie dam rady ogarnąć tego w tym roku szkolnym, ale na wakacjach na pewno 😊. Podziwiam energię i kreatywność. I co dla mnie bardzo cenne nieustającą chęć dzielenia się z innymi swoją wiedzą i pomysłami 🌻. W Minecraft Education Edition jest gotowy świat do Makbeta - może dałoby radę wpleść Twoje dzieło w Minecraft.

Tego typu wypowiedzi świadczą o wartości i znaczeniu podjętych przez polonistów działań. Poniżej kilka przykładowych materiałów edukacyjnych z tej grupy:

Rys. 12 i 13. Źródło: <https://www.facebook.com/groups/tikwedukacji> (dostęp: 10.12.2022)Rys. 14 Źródło: <https://www.facebook.com/groups/tikwedukacji> (dostęp: 10.12.2022)

Rys. 15 Źródło: <https://www.facebook.com/groups/tikwedukacji> (dostęp: 10.12.2022)

Zakończenie

Pandemia zdeorganizowała życie całego społeczeństwa, zaś wprowadzone ograniczenia głęboko dotknęły edukację w każdym jej wymiarze. Trafnie ujmują to autorki badania dobrostanu nauczycieli w sytuacji kształcenia online:

Nauczyciele i nauczycielki stali się odpowiedzialni za organizację zdalnego nauczania, do którego trudno zastosować zasady pracy szkoły offline (Witkowski, 2020), wybór narzędzi cyfrowych (Walter, 2020), których często wcześniej nie używali, i za ocenianie uczniów, z którymi mają wyłącznie kontakt zdalny (Sterna, 2020). Ponadto przed nauczycielami i nauczycielkami postawiono wysokie oczekiwania i wymagania ze strony osób zarządzających oświatą na szczeblu rządowym, dyrektorów szkół, rodziców i wreszcie samych uczniów²⁴.

Cytowane autorki stawiają również tezę, iż „tak duże zmiany i wysokie wymagania społeczne zmusiły nauczycieli i nauczycielki do konieczności adaptacji do gwałtownie zmieniającej się codzienności”²⁵. Wydaje się, że przyjęta przez badanych polonistów aktywna postawa wobec pandemicznych wyzwań edukacyjnych ułatwiła nieco odnalezienie się w tej trudnej sytuacji i sprostanie oczekiwaniom. Sieciowe działania nauczycieli w czasie kształcenia zdalnego wpisują się w większość wskazanych przez Andreasa Wildta kryteriów opisujących solidarność, która jego zdaniem

²⁴ B. Jankowiak, S. Jaskulska, *Dobrostan nauczycieli i nauczycielek a ich postawy wobec kształcenia na odległość w czasie pandemii COVID-19*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 1, s. 221.

²⁵ Tamże.

odnosi się do zaangażowania w działanie lub dyspozycji do działania jednej osoby (*agent*) względem drugiej (*recipient*), wtedy i tylko wtedy, gdy: Działający i odbiorca są związani ze sobą *uczuciem* przynależności lub współczucia, motywacja działającego jest przynajmniej częściowo *altruistyczna*, działający jest przekonany, że jego działania są *pomaganie* odbiorcy w jakiegoś rodzaju sytuacji niepokoju, zagrożenia, działający wierzy, że *osobiście* jest moralnie zobowiązany do działania, wreszcie Działający zakłada przynajmniej możliwość zaistnienia analogicznej sytuacji, w której *odbiorca* działa, działał lub będzie działał *w analogiczny sposób* wobec niego lub trzeciej strony, i będzie to kierowane podobnymi motywacjami²⁶.

Jak pokazało badanie, poloniści zjednoczyli się w potrzebie, trudna sytuacja okazała się dla nich okazją do wyzwolenia kreatywności i innowacyjności, dzielenia się swoimi pomysłami, wspierania innych, bycia solidarnym. Oczywiście nie można takiego wniosku odnieść do wszystkich nauczycieli języka polskiego, ponieważ liczebność grupy badawczej na to nie pozwala. Z pewnością jednak poczynione obserwacje mogą stanowić punkt wyjścia do oceny aktywności tej grupy pedagogów w czasie pandemii i obecnie, bo jak pokazuje obserwacja grup edukacyjnych na FB, opisywane działania są kontynuowane z wielkim zaangażowaniem.

Bibliografia

- Buchner A., Wierzbicka M., *Edukacja zdalna w czasie pandemii*, Warszawa 2020.
- Jankowiak B., Jaskulska S., *Dobrostan nauczycieli i nauczycielek a ich postawy wobec kształcenia na odległość w czasie pandemii COVID-19*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 1, s. 219–232.
- Kowalczyk S., *Solidarność jako zasada życia społecznego w nauczaniu Jana Pawła II*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym” 2011, t. 14, nr 1, s. 13–19, http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2011/2011_01_kowalczyk_13_19.pdf (dostęp: 20.06.2022).
- Kowalewski T., Kowalewska J., *Od solidarności do dobra wspólnego: koherentność zasad życia społecznego*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2014, nr 4, s. 245–255.
- Nitecki F., *Idea solidarności w nauczaniu Jana Pawła II*, „Chrześcijanin w świecie” 1989, nr 1, s. 1–21.
- Paris S.G., Ayres L.R., *Stawanie się refleksyjnym uczniem i nauczycielem*, Warszawa 1997.
- Plebańska M., Szyller A., Sieńczewska M., *Raport – Edukacja zdalna w czasach Covid-19*, Warszawa 2020.
- Polak M., *Dydaktyka i cyfrowy świat*, „Edunews.pl”, 04.03.2014, <http://www.edunews.pl/badania-i-debaty/opinie/2563-dydaktyka-i-cyfrowy-swiat> (dostęp: 20.06.2022).
- Ptaszek, G., Stunża G. D., Pyżalski J., Dębski M., Bigaj M. *Edukacja zdalna: co stało się z uczniami, ich rodzicami i nauczycielami?*, Gdańsk 2020.
- Radzińska J., *Solidarność: definicja i konteksty*, „Etyka” 2014, nr 48, s. 58–68.
- Skorowski H., *Wolność, integracja, solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 2002.

26 J. Radzińska, *Solidarność: definicja i konteksty...*, s. 67.

Stecko J., *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele, czyli czym jest etyka solidarności*, [w:] *O solidarności wielką i małą literą pisanej*, red. M. Krzysztofiński, G. Ostasz, J. Stecko, Rzeszów 2019, s. 149–158.

Uczenie metodą projektów, red. B.D. Gołębiak, Warszawa 2002.

Solidarity in Need. Teacher education initiatives in times of pandemic Based on the example of selected online activities.

Abstract

The coronavirus pandemic and the world's unprecedented standstill have affected many spheres of life. The closure of schools and the shift to remote teaching, which had not been practised on such a scale before, revealed many problems at all stages of education. The pandemic forced, as it were, an abrupt transition from the familiar and applied didactics of the digital era (Polak, 2014) to the world of "total remote" education. The first studies on online education have already appeared. The article presents the results of a study of social media education initiatives carried out by teachers of Polish during the pandemic. The scale of teachers' activity in this sphere shows their creativity and innovation, as well as their professional solidarity in the face of the challenges posed by remote education.

Keywords: remote education, pandemic, professional solidarity, creativity, innovation, social media

Małgorzata Latoch-Zielińska – dr hab., prof. UMCS, Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa, Katedra Edukacji Polonistycznej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Polska. Autorka licznych publikacji z zakresu edukacji polonistycznej, kształcenia kulturowego, aksjologicznego, medialnego, innowacji dydaktycznych oraz wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie kształcenia. Współautorka monografii: *Przestrzenie rzeczywiste i wyobrażone. Szkice i studia z edukacji polonistycznej. O roli kulturowego doświadczenia przestrzenności* (Lublin 2016) oraz *Przestrzenie rzeczywiste i wyobrażone. Metodyczny wielość o różnych przestrzeniach* (Lublin 2016). Redaktor monografii *Nowoczesna edukacja kulturalna* (2010), współredaktor ośmiu monografii, w tym pięciu z serii *Nowoczesność i Tradycja w Edukacji Polonistycznej*.